

Parçalanma projelerine karşı “Türk Aklı”

17 Ocak, 2026

Doç. Dr. Telman Nusretoğlu, Türk İslam Araştırmaları Merkezi Başkanı

İran için en rasyonel stratejik açılım, Türkiye-Azerbaycan merkezli bir bölgesel denge arayışı, iç demografik durumuna da uygun bir Türk dünyası yakınlaşması ve dönüşüm süreci olabilir. Tahran, iş birliğini öncelemek, mezhepçi refleksleri terk etmek ve böylece bölgesel yalnızlıktan kurtulmak zorundadır.

Orta Doğu bugün bir defa daha cetvellerle değil, kimliklerin düşmanlaştırılması üzerinden oluşturulan fay hatlarıyla bölünmek isteniyor. Haritalar bugün de Sykes-Picot günlerindeki gibi masa başında çizilmek isteniyor, coğrafyamızın tarih boyu gür akan dağ çayları doğal mecrasından koparılıp suni barajlarla başka yönlerde çevrilmeye çalışılıyor. Bu defa daha acımasız, sokaklarda, etnik faylarda, mezhep çatlaklarında kanla ve kaosla şekillendiriliyor.

Bu parçalama siyasetinin arkasındaki en istikrarlı irade ise açıktır: İsrail’in “Arz-ı Mevud” hayali... Büyük İsrail projesi, güçlü ve bütünlüklü devletlerle değil, zayıflatılmış, birbirine düşman edilmiş, parçalı yapılarla mümkün olabilir. Bu sebeple YPG, PKK, PJAK, DEAŞ gibi terör aparatları yalnızca silahlı örgütler değil, bir jeopolitik mühendisliğin taşeronları olarak görülmelidir. Emin olun bu örgütler ne Kürtlerin özgürlüğü için vardır ne bölge halklarının refahı ne de İslam dünyasının selameti için... Onlar, İsrail merkezli güvenlik mimarisinin ileri karakollarıdır. Gaye, Türkiye’yi güneyinden kuşatmak, İran’ı içeriden çökertmek, Irak ve Suriye’yi kalıcı şekilde işlevsiz hâle getirmektir. Parçalanmış bir coğrafyada sınırlar değil, müstemleke projeleri, vesayetler konuşur. Ve vesayet, emperyal çıkarlar, sömürü düzeni varsa, halk yoktur, irade yoktur, gelecek yoktur.

TÜRKİYE BİR DENGE UNSURU

Tam da bu noktada Türkiye’nin dimdik ayakta duruşu, sadece kendi bekası açısından değil, bütün bölge halkları adına tarihî bir anlam taşımaktadır. Türkiye bugün yalnızca bir devlet değil, bir denge unsuru, bir sabitlik eksenidir. Azerbaycan’ın Karabağ’da sergilediği muhteşem zafer, Türk dünyasının bölgesel ve global denklemler açısından artık savunmada değil, masada ve sahada olduğunu göstermiştir. Türk dünyasının güç projesi bu sebeple bir etnik tahakküm hayali değil, tam tersine, emperyal parçalama siyasetlerine karşı koruyucu bir şemsiyedir. Kürtler de bu şemsiyenin tabii parçasıdır. Çünkü cephelerde şekillenen bin yıllık bir Türk-Kürt kardeşliği, kader birliği var. Kürtleri İsrail’in, ABD’nin veya başka global aktörlerin taşeronu hâline getiren süreçler, onlara devlet değil, sadece bitmeyen savaşlar ve yıkım getirecektir. Bu açıdan iki asırdır emperyalizmin Türk varlığına karşı kullandığı Ermeni millî harekâtının geldiği nokta, şimdi Ermenistan’ın kimliğini korumak için Türkiye ve Azerbaycan’la normalleşmeye mahkûm oluşu akıl ve vicdan sahipleri için önemli dersler içermektedir. Türk devlet geleneği, tarih boyunca farklı halkları yok ederek değil, bir arada yaşatmayı başarak güçlenmiştir.

İRAN'DA OTORİTE ÇÖKERSE...

Güç olmadan adalet olmaz. Büyük bir siyasi-askerî irade olmadan halklar korunamaz. Bugün ABD, Rusya, Çin ve İsrail bölgede istediklerini yapabiliyorsa, bunun sebebi bölgenin tarihî akışına uygun olarak kendi merkezî gücünü üretememiş olmasıdır. Parçalı yapılar, dış müdahaleye davetiye çıkarır. Birlik ise caydırıcılıktır.

İran meselesi işte tam da bu kontekste kritik bir eşiktir. İran'da otorite çökerse, ortaya çıkacak boşluk ne demokrasiyle ne refahla dolar; kaos ve gözyaşı kaçınılmaz olur. Bu sebeple İran'ın korunması, aslında bölgenin korunmasıdır. Ancak bu koruma, eski ideolojik kalıplarla değil, Türk aklıyla, Türk devlet refleksiyle, Türk'ün sentez yaklaşımıyla mümkündür. Bugün İran nüfusunun yarısından fazlası Türk kökenliyen, bu gerçekliğin siyasete yansımaması sürdürülebilir değildir. Pezeşkiyan örneği şunu göstermektedir: İran'da paradigma değişimi kapıdadır. Bu değişim, Türklerin yalnızca demografik değil, zihinsel ve siyasal liderliği ele almasıyla anlam kazanabilir. İran, Türkiye ve Azerbaycan arasında kurulacak bir ittifak, yalnızca üç devleti değil, bütün bölgeyi nefes alır hâle getirebilir. Üstelik İran'ın mevcut başkenti Tahran artık sembolik bir merkez olmaktan çıkmıştır. Su krizi, çevresel tükenmişlik ve yönetim yükü, yeni bir payitaht arayışını mecburi kılmaktadır. Tebriz merkezli bir İran vizyonu, hem tarihî sürekliliğe hem de jeopolitik gerçekliğe daha uygundur. Tebriz İran'ı Anadolu'ya, Kafkasya'ya ve Türk dünyasına bağlayan stratejik bir kapıdır. İran'ın değişim ve dönüşüm süreci bütün anlamlarda Tebriz merkezli yeni İran'ın ortaya çıkmasıyla neticelenmelidir.

Adaletin, hukukun değil gücün hâkim olduğu dünya düzeninde, girift ve komplike denklemler içinde liderlik meselesi de tali değil, belirleyicidir. Aliyev, Pezeşkiyan ve Erdoğan yalnızca üç devletin yöneticileri değil, Türk-İslam dünyasında sözü dinlenen, iradesi ciddiye alınan, tarihsel ağırlığı olan şahsiyetlerdir. Bu üç liderin kesiştiği hat, sadece diplomatik bir yakınlaşma değil, yeni bir bölgesel mimarinin omurgasıdır. İşte bu nedenle Aliyev-Erdoğan-Pezeşkiyan hattında kurulacak bir üçlü ittifak, kâğıt üzerinde kalan bir niyet beyanı değil; caydırıcılığı olan, sözünü sahada karşılığıyla söyleyebilen, Türk-İslam dünyasına yeniden istikamet çizebilecek gerçek bir güç inşası anlamına gelir.

ÇİN'İN DURUŞU NE OLACAK?

İran'ın stratejik coğrafyası uğrunda devam eden jeopolitik mücadelenin aynı zamanda yeni dünya nizamı ve yeni güç dağılımı mücadelesinin en önemli cephelerinden biri olduğu da unutulmamalıdır. İran meselesinin gelişiminde elbette Rusya, Çin gibi ülkelerin tutumu da çok önemlidir. Çin'in Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde Orta Doğu siyaseti, bu bağlamda İran'ın mevcut tutumu, ABD-İsrail baskısına karşı Çin'in İran'ı nasıl ve ne ölçüde destekleyebileceği konuları da İran'ın geleceği etrafında ortaya atılan en önemli sorulardan biridir.

Çin için yeni İpekyolu girişimi sadece bir altyapı veya ticaret projesi değil, ABD merkezli düzene paralel Çin merkezli bir Avrasya düzeni kurma girişimidir. Orta Doğu bu stratejide özellikle üç sebeple hayati önemdedir: Enerji güvenliği, Avrasya kara ve deniz yollarının kesişim noktası olması, ABD askerî varlığının yoğun olduğu ama siyasal olarak kırılğan bir alan olması. Çin, Orta Doğu'da askerî değil, ekonomik ve diplomatik hegemonya kurmak istemektedir. Bu noktada İran, Çin açısından vazgeçilmez bir jeopolitik ülkedir. İran, Çin için sıradan bir ortak değildir. Hazar

Denizi-Basra Körfezi-Hint Okyanusu üçgenini bağlayan tek ülke, Orta Asya'yı Orta Doğu'ya açan tabii köprüdür. ABD kontrolündeki deniz yollarına (Malakka, Süveyş) alternatif kara hatlarını bulundurması, dünyanın en büyük doğalgaz ülkelerinden biri ve en büyük dördüncü petrol rezervi olması sebebiyle de İran, Çin için önemlidir. Bütün bu sebeplerle Çin-İran ilişkisi konjonktürel değil, yapısalıdır.

2021'de imzalanan ve hâlen kademeli biçimde uygulanan 25 yıllık "Çin-İran Kapsamlı İşbirliği Anlaşması", askerî bir ittifak değildir; İran'ı da Çin'in uydusu yapmaz ama ABD yaptırımlarını işlevsizleştirecek uzun vadeli bir sigorta mekanizmasıdır. Çin'in İran'a enerji alım garantisi (indirimli ama sürekli), altyapı yatırımları (liman, demiryolu, enerji), dijital altyapı (5G, gözetim), finansal bypass mekanizmaları (yuan, barter, üçüncü ülke bankaları) sunuyor. Bu destekler İran'ı ayakta tutar ama onu maceracı savaşa teşvik etmez.

ÇİN, İRAN'IN TAMAMEN ÇÖKMESİNE İZİN VERMEZ

Yukarıda detaylı şekilde üzerinde durmağa çalıştığımız İran-Çin ilişkilerine stratejik mahiyet kazanan hususlar sebebiyle ABD ile Çin Arasında İran-Tayvan pazarlığının yapılması, İran'ın ABD etki alanına devredilmesi ihtimali pek ihtimal dâhilinde değildir. İsrail'in İran'a yönelik yıkıcı sabotajlar, siber saldırılar gerçekleştirmesi, nükleer, balistik füze program ve tesislerinin hedef hâline getirilmesi de küresel Yahudi yapılanmasının gücünden dolayı Çin tarafından açıkça kınanmaz. Ancak bu durum, stratejik olarak Pekin'de rahatsızlık doğurur. Çünkü muhtemel İsrail-İran savaşı Körfez'de krize sebep olur, Körfez krizi ise petrol fiyatlarını yükseltir ve bu da Çin ekonomisini menfi etkiler. İsrail'e açık rest çekmese de Çin, İran'ın tam çökmesine, Amerika-İsrail ikilisinin güdümünde bir yeni rejim oluşmasına da izin vermez. Çin için ideal senaryo Rusya timsalinde olduğu gibi zayıflatılmış ama ayakta duran, Batı'ya teslim olmayan, Pekin'le iş birliğine muhtaç olan bir İran'dır. Aynı zamanda Çin İran'ın nükleer silah sahibi olmasını, İsrail'le topyekûn savaşa girmesini de istemez. Dolayısıyla Çin İran'a askerî değil dolaylı güvenlik anlamında saldırıları engelleyebilecek uydu, radar, erken uyarı teknolojileri verebilir. İç işlerine karışmama söylemiyle BM Güvenlik Konseyinde veto tehdidi ile diplomatik kalkan oluşturabilir. Rusya'nın İran siyaseti, çoğu zaman "müttefiklik" kavramıyla yanlış okunur.

İRAN'LA SAVAŞ, MOSKOVA'YA MANEVRA İMKÂNI SAĞLAR

Oysa Moskova ile Tahran arasındaki ilişki, ideolojik Batı karşıtlığı üzerinden kurulan ama derin bir güvensizlikle dengelenen pragmatik bir ortaklık, jeopolitik kesişimin ürünüdür. Moskova'ya göre Tahran, ABD ve Batı'yı oyalayan bir jeopolitik tampon, Washington'un Orta Doğu'daki askerî ve diplomatik enerjisini tüketen bir odak noktası olarak önemlidir. İran-İsrail veya İran-ABD mücadelesi, Rusya'nın Ukrayna, Doğu Avrupa ve Kafkasya'da daha rahat manevra yapmasını sağlar. İran, büyük bir enerji gücüdür ama yaptırımlar nedeniyle potansiyelini tam kullanamaz. Bu, Rusya için avantajdır. Güçlü ve yaptırımsız bir İran, Rus gazının ve petrolünün rakibi olur. Dolayısıyla Moskova, İran'ın ne tamamen çökmesini ne de tamamen güçlenmesini ister. Şimdiki şartlar altında Rusya İran'da rejim değişikliğini, Batı destekli bir gücün Tahran'a hâkim olmasını da istemez.

Bugün gelinen noktada İran için en rasyonel stratejik açılım, Türkiye-Azerbaycan merkezli bir bölgesel denge arayışı, iç demografik durumuna da uygun bir Türk dünyası yakınlaşması ve

dönüşüm süreci olabilir. Çünkü Batı ile tam normalleşme kısa vadede mümkün değildir. Rusya'ya aşırı bağımlılık stratejik risk, Çin ise ekonomik ortak ama siyasi güvenlik sağlayıcısı değildir. Artık Türk dünyası, Kafkasya, Türkistan ve Orta Doğu'da belirleyici aktördür. İran açısından akılcı yol haritası, Türkiye ile rekabet değildir. Tahran, iş birliğini öncelemek, mezhepçi refleksleri terk etmek ve bölgesel yalnızlıktan kurtulmak zorundadır. İran etrafındaki kriz, Orta Doğu'daki son gelişmeler gösteriyor ki, bugün önümüzde iki yol vardır: Ya başkalarının yazdığı senaryolarda figüran olacağız ya da kendi tarihî hafızamızla sahneye çıkacağız. Türk İslam birliği ve gücü fikri, romantik bir ideal değil, acımasız dünya düzeninde ayakta kalmanın realist yoludur. Aksi hâlde bu coğrafyada bayraklar değil, harabeler yükselecektir...